

Σύλλογος Φίλων Αλεξάνδρου ΦΗΓΟΣ
Cities in Balance

υπό την αιγίδα
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

«Ο Αλέξανδρος Φορά την Πανοπλία του»

Ανοικτός διαγωνισμός ιδεών σχεδιασμού
στοιχείων σήμανσης και αστικού εξοπλισμού
για τους υπαίθριους κοινοχρήστους χώρους των παραδοσιακών οικισμών
Αλεξάνδρου Λευκάδας.

ΤΕΥΧΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ & ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σύλλογος Φίλων Αλεξάνδρου ΦΗΓΟΣ Cities in Balance

υπό την αιγίδα
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

«Ο Αλέξανδρος Φορά την Πανοπλία του»

Ανοικτός διαγωνισμός ιδεών σχεδιασμού
στοιχείων σήμανσης και αστικού εξοπλισμού
για τους υπαίθριους κοινοχρήστους χώρους των παραδοσιακών οικισμών
Αλεξάνδρου Λευκάδας.

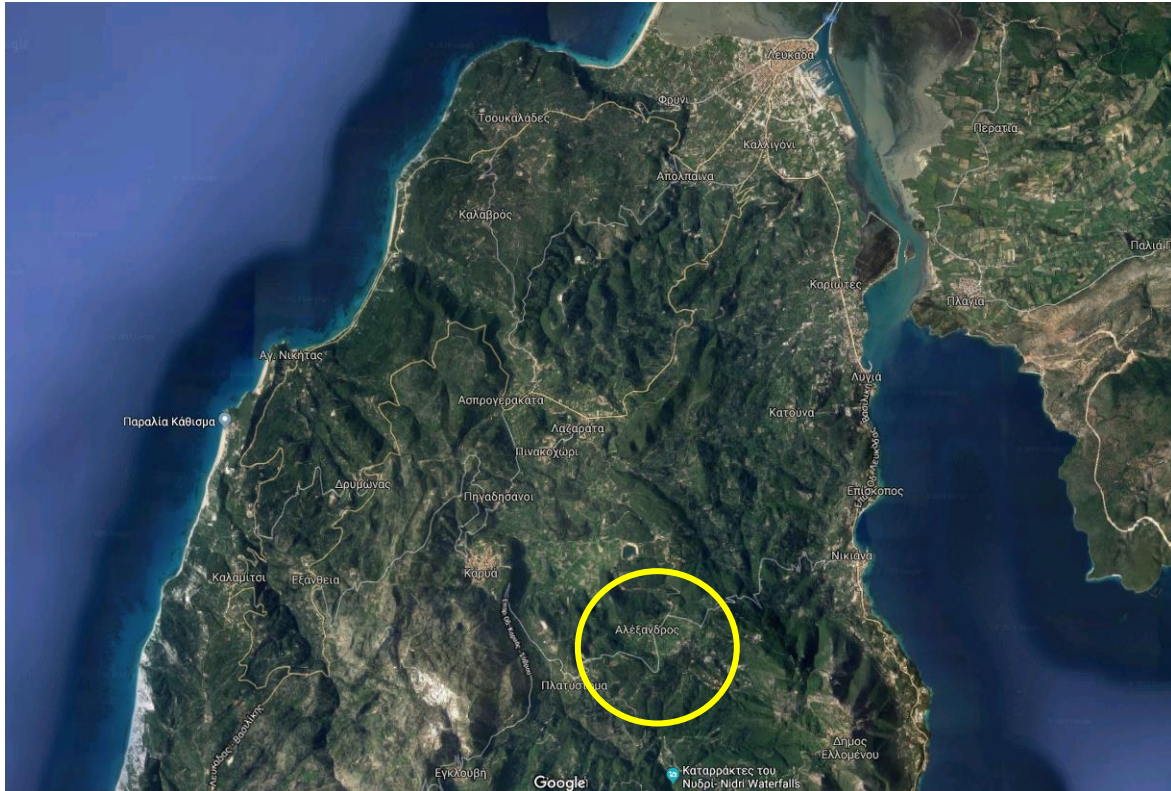
ΤΕΥΧΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ & ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ο Σύλλογος Φίλων Αλεξάνδρου «Φηγός» και η Cities in Balance,
υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων και του
Δήμου Λευκάδας,
προκηρύσσουν διαγωνισμό για τα καλλίτερα **σήματα ειδοποίησης και πληροφόρησης** κατοίκων και
επισκεπτών των παραδοσιακών οικισμών Αλεξάνδρου Λευκάδας, καθώς και για τα καταλληλότερα
στοιχεία εξοπλισμού που θα μπορούσαν να εγκατασταθούν στους κοινόχρηστους χώρους των
οικισμών και στο ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον τους.

Ποιος είναι ο Αλέξανδρος;

Ο Αλέξανδρος είναι ομάδα οικισμών της ορεινής Λευκάδας. Το 2020 χαρακτηρίστηκε *παραδοσιακός* στο ΦΕΚ 611/Δ/28-09-2020 και πλέον υπόκειται σε περιορισμούς χρήσεων και δόμησης.

Στις δυτικές υπώρειες του κατάφυτου βουνού των Σκάρων στο κέντρο της Λευκάδας απλώνεται το μικρό οροπέδιο στις πλαγιές του οποίου βρίσκεται το σύμπλεγμα τριών οικισμών. Ο μεγαλύτερος από αυτούς είναι ο Αλέξανδρος –που δίνει το όνομά του στην περιοχή– ενώ οι άλλοι δύο είναι τα Κολυβάτα, και η Κιάφα.

«*Νήιον ύληεν*» (το δασωμένο Νήιον) είναι η ονομασία των Σκάρων στον Όμηρο κατά τη θεωρία του αρχαιολόγου Wilhelm Dörpfeld ο οποίος ήθελε τη Λευκάδα ως την ομηρική Ιθάκη.

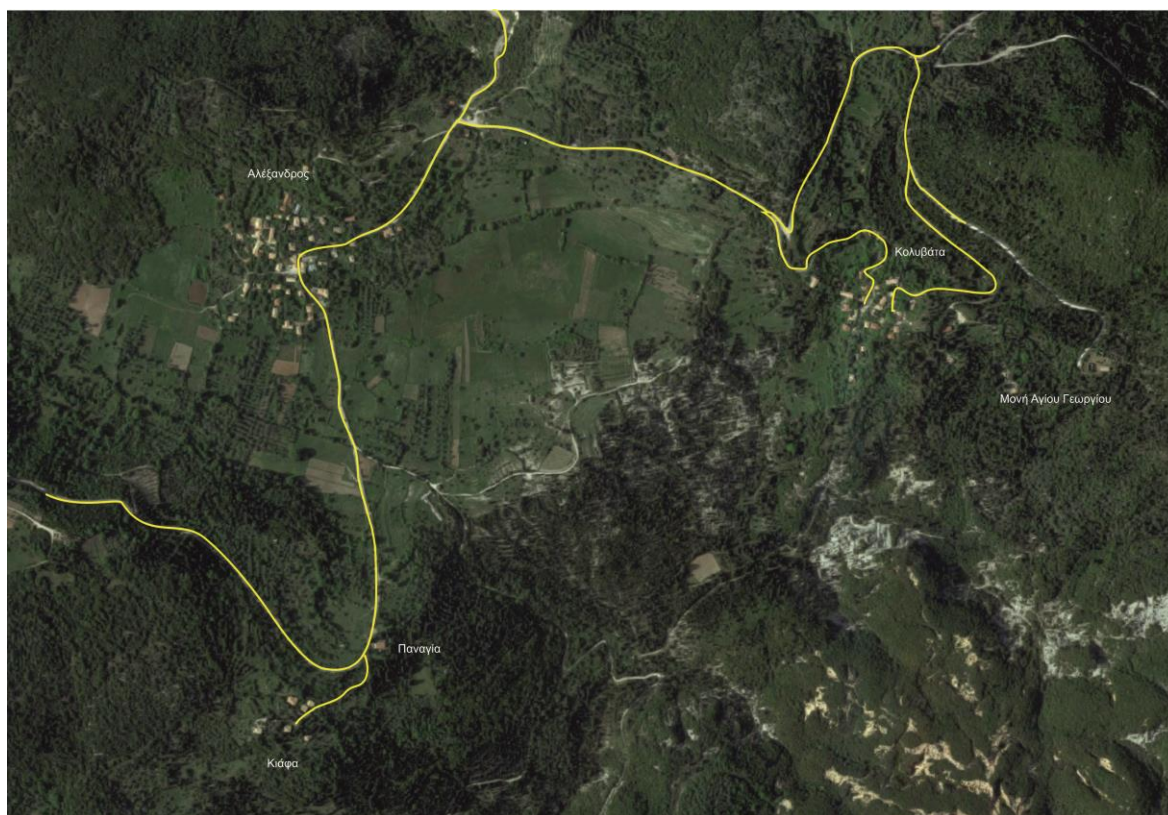
Η περιοχή ονομάστηκε «Αλέξανδρος» κατά μία εκδοχή, προς τιμήν του επισκόπου Αλέξανδρου, ενός εκ των τριών Αγίων Πατέρων οι οποίοι μετά την Α' οικουμενική σύνοδο της Νίκαιας κατέφυγαν στην περιοχή και μόνασαν στο Ασκητήριο που βρίσκεται στη διαδρομή από τη Νικιάνα στον Αλέξανδρο (Ασκητήριο των Αγίων Πατέρων).

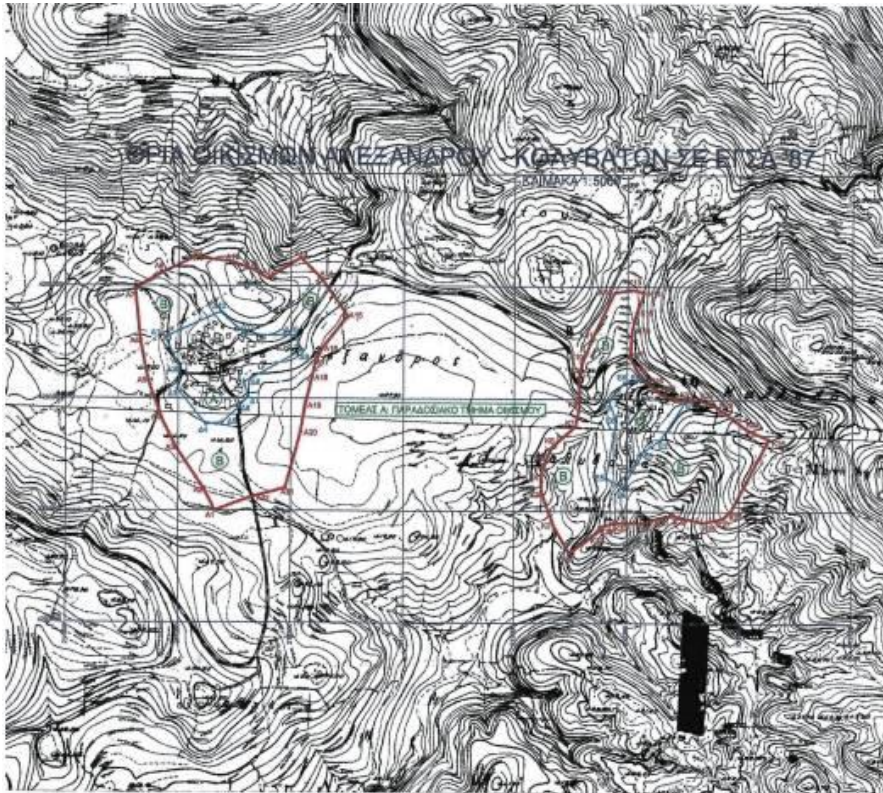
Ο Αλέξανδρος είναι ένα από τα παλαιότερα χωριά της Λευκάδας καθώς η κατοίκησή του μαρτυρείται από τον 13^ο αιώνα. Στα όρια του αναπτύχθηκαν τρεις οικισμοί τα Κολυβάτα, τα Μαυροϊνάτα και τα Κοκλάτα (ονομασίες που επικράτησαν από τα γένη που ζούσαν σ' αυτούς) οι οποίοι με την πάροδο του χρόνου έγιναν γνωστά ως Κολυβάτα, Αλέξανδρος και Κιάφα αντίστοιχα. Οι οικισμοί άκμασαν στον 19^ο αιώνα και έως την δεκαετία του 1970 ήταν πυκνοκατοικημένοι. Ο Αλέξανδρος υπήρξε το κέντρο της

κοινωνικής ζωής της περιοχής. Εκεί λειτούργησε το πρώτο σε χωριό της Λευκάδας Δημοτικό Σχολείο και μάλιστα με έξοδα των κατοίκων του, είχε Αστυνομικό τμήμα και εκεί βρισκόταν το Κοινοτικό κατάστημα. Ωστόσο η ραγδαία αστικοποίηση μετά τον Πόλεμο είχε προδιαγράψει την παρακμή των οικισμών. Η τουριστική ανάπτυξη των παραλίων της Λευκάδας και ιδίως της ανατολικής ακτής, όπου βρίσκεται το Νυδρί και η Νικιάνα έφεραν τη δημογραφική κατάρρευση και εγκατάλειψη στα ορεινά χωριά. Οι περισσότεροι κάτοικοι του Αλεξάνδρου μετεγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Νικιάνας όπου άλλωστε από παλιά βρίσκονταν οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις τους και σήμερα η έντονη και προσοδοφόρα τουριστική δραστηριότητα.

Στα χρόνια της ακμής δημιουργήθηκε στην περιοχή του Αλεξάνδρου ένα αξιόλογο οικιστικό περιβάλλον που ακόμη διατηρείται, έστω ερειπωμένο. Οι τρεις οικισμοί συντίθενται από χαρακτηριστικά πέτρινα κτίσματα, κατά κανόνα διώροφα, λιτά στη μορφή τους, αλλά καλοφτιαγμένα, που αποδίδουν περιβάλλον εξαιρετικής ποιότητας. Εκτός από τις κατοικίες αξιόλογα κτίρια είναι οι ναοί του Αγίου Νικολάου στα Κολυβάτα, του Αγίου Σπυρίδωνα και του Αγίου Δημητρίου στον Αλέξανδρο και της Παναγίας στην Κιάφα.

Οι δύο μεγαλύτεροι οικισμοί Αλέξανδρος και Κολυβάτα χαρακτηρίστηκαν πρόσφατα με το από 10/09/2020 ΠΔ (ΦΕΚ 611/Δ/28-09-2020) ως παραδοσιακοί και πλέον ισχύουν για αυτούς ειδικοί όροι και περιορισμοί χρήσεων και δόμησης.

Ο οικισμός Αλέξανδρος παρουσιάζει το μεγαλύτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Σήμερα έχει 15 μόνιμους κατοίκους και μερικούς περιστασιακούς. Τον επισκέπτονται κατά διαστήματα και πρώην κάτοικοί του είτε για να συντηρήσουν τα σπίτια τους είτε να φροντίσουν τα κτήματα τους, κυρίως τα αμπέλια τα οποία αποτελούν βασική καλλιέργεια στην περιοχή.

Τα Κολυβάτα, ο ανατολικός οικισμός, χτισμένος πάνω στην πλαγιά των Σκάρων είναι πνιγμένος στο πράσινο. Κατοικούνται λίγα σπίτια, ενώ ορισμένα λειτουργούν ως χώροι φιλοξενίας επισκεπτών. Στη μικρή πλατεία του λειτουργεί σήμερα παραδοσιακή ταβέρνα, η μόνη εγκατάσταση εστίασης στην περιοχή. Στα όρια των Κολυβάτων βρίσκεται το ιστορικό μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, εγκαταλειμμένο σήμερα, προστατευόμενο μνημείο με πιθανή βυζαντινή φάση. Πρόσφατα ξεκίνησε πρόγραμμα μερικής αποκατάστασής του.

Στα νότια η Κιάφα, ο μικρότερος οικισμός με μόλις επτά σπίτια, βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο του οροπεδίου (470 μ.). Απ' εκεί μπορεί κάποιος να απολαύσει τη θέα προς τον κόλπο του Νυδριού, το Μεγανήσι και πιο πέρα στην Ιθάκη και την Κεφαλονιά. Το όνομα του οικισμού, κατά μία εκδοχή, οφείλεται σε εποίκους που ήλθαν από το Σούλι εκδιωγμένοι από τον Αλή Πασά.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η εγκατάλειψη και η ερείπωση έδωσαν την ευκαιρία σε νέους οικιστές να επενδύσουν στον τόπο και να εγκατασταθούν, καθώς διέγνωσαν το κάλος και την ιδιαίτερη αύρα της περιοχής, την ηρεμία και τη γαλήνη του αμόλυντου τοπίου. Οι αγορές ακινήτων συνοδεύτηκαν με αναστηλώσεις και προσεκτικές αποκαταστάσεις που κατά κανόνα σεβάστηκαν τις αρχιτεκτονικές και περιβαλλοντικές ποιότητες του τόπου. Στον Αλέξανδρο και τα Κολυβάτα έχουν εγκατασταθεί Έλληνες

ΑΝΟΙΚΤΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΙΔΕΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΣΗΜΑΝΣΗΣ & ΑΣΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

και ξένοι πολίτες, μεταξύ των οποίων άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, συγγραφείς, ζωγράφοι, σκηνοθέτες, μουσικοί. Στην Κιάφα παλιό συγκρότημα κτιρίων αποκαταστάθηκε με σεβασμό στην αρχιτεκτονική παράδοση και το περιβάλλον και λειτούργησε για ένα διάστημα ως ξενώνας, ενώ το παράδειγμα ακολουθήθηκε και στους άλλους οικισμούς όπου ορισμένα παλιά κτίσματα αποκαταστάθηκαν και διατίθενται για φιλοξενία. Στις δραστηριότητες που έχουν αναπτυχθεί περιλαμβάνεται εργαστήριο παραγωγής βοτάνων, βιολογική καλλιέργεια αρωματικών φυτών και συνεταιριστική παραγωγή υφαντών ρούχων, που αναβιώνει την τέχνη των παραδοσιακών αργαλειών.

ΑΝΟΙΚΤΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΙΔΕΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΣΗΜΑΝΣΗΣ & ΑΣΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

Γιατί Σήμανση Ειδοποίησης και Πληροφόρησης;

Η *σήμανση* των έργων αρχιτεκτονικής, κτιρίων και οικιστικών συνόλων είναι ασυνήθιστο θέμα για αρχιτεκτονικό διαγωνισμό. Γενικά θεωρούμε την σήμανση δευτερεύον ζήτημα στο σχεδιασμό του χώρου, πεπεισμένοι ότι τα κτίρια «εκφράζονται» κατά κάποιο τρόπο από μόνα τους. Αναμφίβολα η αρχιτεκτονική φέρει σημασίες στο φυσικό και κτισμένο περιβάλλον και τα κτίρια εκτός από το να υπηρετούν λειτουργίες γίνονται και αντιληπτά ως *σημεία*. Γι' αυτό και εύκολα διακρίνουμε, από την αρχιτεκτονική μορφή τους και μόνο, το σχολείο από το ξενοδοχείο, την κατοικία από το ναό, κτλ. Επίσης τα κτίρια εκφράζουν πολλές ακόμη και διαφορετικές σημασίες μέσα στην ιστορικότητά τους και άλλοτε σημαίνουν το νεωτερικό, άλλοτε το παρωχημένο, το περιφρονημένο ή το πολύτιμο, το κυρίαρχο ή το ταπεινό, το περιττό, το νοσταλγικό, κτλ. Άλλοτε όμως δεν σημαίνουν κάτι σαφές. Και τότε η ασάφεια και η ασυδοσία των ερμηνειών μπορεί να προκαλεί συγχύσεις και να επιτρέπει αυθαιρεσίες. Γι' αυτό μερικές φορές παρεμβαίνουμε με επιπλέον σημάνσεις προσδιορισμού του πρωτογενούς αρχιτεκτονικού σημείου και έτσι το *επί-σημαίνουμε* δευτερογενώς. Για παράδειγμα, σήματα και επιγραφές του τύπου, «Δημαρχείο», ή «Προσοχή, Επικίνδυνο -Ετοιμόρροπο», ή «Εδώ γεννήθηκε ο ποιητής Τάδε», ή «Μνημείο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO» κτλ καθοδηγούν την αντίληψή μας για τα αρχιτεκτονήματα.

Γιατί Σήμανση Ειδοποίησης και Πληροφόρησης σε Παραδοσιακούς Οικισμούς;

Ιδιαίτερο σημειολογικό ενδιαφέρον έχουν τα ιστορικά μνημεία, αξιόλογα παλαιά κτίρια και οικισμοί. Σε περιπτώσεις απώλειας της αρχικής χρήσης και απειλής κατά της αρχιτεκτονικής ταυτότητας το αρχιτεκτονικό σημείο καθίσταται ευάλωτο και κατά κάποιο τρόπο χρειάζεται σημασιολογική «υποστήριξη» με μια *επί-σήμανση*. Διότι το ερείπιο είναι υπερβολικά αμφίσημο. Μπορεί να σημαίνει το *αρχαίο* που αξίζει να διατηρηθεί, όσο και το *χάλασμα* που πρέπει να εκκαθαριστεί. Βεβαίως ενίοτε υπάρχει η θεσμική προστασία που καθορίζει την κατάσταση, αλλά αυτή λειτουργεί αφανώς. Τα νομικά κείμενα με τις επιβαλλόμενες ρυθμίσεις και πρακτικές διαχείρισης του προστατευόμενου τα γνωρίζουν -- και υποθετικά τα εφαρμόζουν-- μόνο εκείνοι που έχουν σοβαρούς λόγους να ενδιαφέρονται για αυτό -- πχ οι ιδιοκτήτες τους, οι υποψήφιοι επενδυτές, οι μηχανικοί και οι δικηγόροι τους. Χωρίς ιδιαίτερη επί-σήμανση το ερείπιο ως πρωτογενές σημείο παραμένει έκθετο στην αυθαίρετη ερμηνεία και κατ' επέκταση στην ανεξέλεγκτη συμπεριφορά του κάθε επισκέπτη και περιστασιακού παρατηρητή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι. Εκεί είναι αναγκαία η σημαίνουσα παρέμβαση επιτόπου του μνημείου, αφού οι άλλες πρακτικές όπως, η παγίωση της φθοράς, η φειδωλή συμπλήρωση ακόμη και η τολμηρή αναστήλωση δεν αρκούν για να αποκαταστήσουν το αρχιτεκτονικό σημείο, και το ερείπιο συνήθως παραμένει ακατανόητο στον θεατή. Για την κατανόησή του είναι απαραίτητη η δευτερογενής σήμανση με απεικονίσεις και αναπαραστάσεις. Αλλά ούτε και αυτές καταδεικνύουν πλήρως τη σημασία του χώρου. Δραστικότερες αντιληπτικά είναι οι περιφράξεις, οι ελεγχόμενες πύλες και οι ποικίλες σημάνσεις ρύθμισης της κίνησης και της στάσης που καθοδηγούν τη συμπεριφορά των επισκεπτών.

Όμως, ενώ στους κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους η θεσμική προστασία καταφανώς δηλώνεται

επί τόπου, σε άλλες περιπτώσεις ισχύος της δεν γίνεται φανερή σε άμεση θέα. Οι αξιόλογοι παλαιοί οικισμοί με εγκαταλειμμένα ή και ερειπωμένα κτίρια, κηρυγμένοι διατηρητέοι ή κάπως προστατευόμενοι, αφήνονται στην αμφισημία του ερειπίου, στην εικόνα που γεννά αντίθετες επιθυμίες εξίσου για εκκαθάριση από τη μια και για διατήρηση και αναγέννηση από την άλλη.

Αν λοιπόν αποφασίζουμε ότι η σχέση μας με το κτισμένο περιβάλλον καθορίζεται από κανόνες τότε τι θα *σημάνει* αυτή την κανονικοποίηση στο χώρο; Ποια μπορεί να είναι η μορφή και το περιεχόμενο των σημάτων δήλωσης του αξιόλογου οικισμού; Πώς θα κοινοποιηθεί η ύπαρξη ρυθμίσεων προστασίας και πώς θα γίνεται αναφορά σε κανόνες συμπεριφοράς; Με ποια σήμανση θα ειδοποιείται ο επισκέπτης για την διαδρομή προς τον οικισμό και με ποια θα πληροφορείται για την ιστορία και το παρόν του;

Τα ερωτήματα αυτά είναι ασυνήθιστα για αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ή διαγωνισμό σχεδιασμού.

Γενικά για τη σήμανση δημοσίων χώρων συνήθως χρησιμοποιούνται στοιχεία μορφής είτε αυθαίρετης είτε τυποποιημένης για κάθε τόπο. Βεβαίως όταν πρόκειται για οδική σήμανση η κοινή γλώσσα επικοινωνίας είναι απαραίτητη ώστε το μήνυμα να είναι άμεσο και σαφές παντού και πάντα. Όμως η ειδοποίηση και πληροφόρηση σε μια περιοχή για την ύπαρξη παραδοσιακού οικισμού ή και περιβάλλοντος ιδιαίτερης αξίας, δεν περιλαμβάνονται στην παγκόσμια γλώσσα των οδικών σημάτων. Ο δημιουργικός σχεδιασμός με αναφορά στο σημαινόμενο, αναφορά διαφορετική από τις λέξεις, συνήθως απουσιάζει στις ποικίλες πινακίδες που τοποθετούνται ανεξέλεγκτα ή μετά από έγκριση στους δημόσιους χώρους, σε οδούς, πλατείες και σε κτίρια, για να πληροφορήσουν ή να καθοδηγήσουν. Γι' αυτό πιστεύουμε ότι μια ανοικτόμυαλη προσέγγιση του κτισμένου και φυσικού περιβάλλοντος μπορεί να δει τα προβλήματα και να αναζητήσει δημιουργικές λύσεις για μια σήμανση ειδικών αποστολών.

Γιατί Αστικός Εξοπλισμός;

Εξοπλίζουμε με ποικίλα αντικείμενα/σκεύη τους κοινόχρηστους υπαίθριους χώρους, δρόμους και πλατείες των πόλεων και οικισμών, ώστε να εξυπηρετηθούν *λειτουργικά* η κίνηση και η στάση, η συνάντηση και η συναναστροφή των ανθρώπων. Επιπλέον ο λεγόμενος αστικός εξοπλισμός υπηρετεί *και νοηματικά* τις ανθρώπινες δραστηριότητες στον δημόσιο χώρο. Αρκεί η τοποθέτηση καθιστικού, ή κρήνης, ή εμπόδιων στάθμευσης για να χαρακτηριστούν περιοχές του ελεύθερου χώρου στη συνείδηση των πολιτών με την αντίστοιχη χρήση. Πιο δραστική βεβαίως στην νοηματοδότηση των κοινόχρηστων υπαίθριων χώρων είναι η *μορφή* των στοιχείων αυτών. Με την αισθητική τους οι εξοπλισμοί σηματοδοτούν το δημόσιο τοπίο και με αυτόν τον τρόπο συμμετέχουν και αυτοί στην σήμανσή του. Τα στοιχεία αστικού εξοπλισμού μπορούν να συνεισφέρουν ως «οδηγίες χρήσης» στους δημόσιους χώρους αναδεικνύοντας αξίες που εμπεριέχει ο τόπος και υπογραμμίζοντας την ταυτότητά του. Όμως αυτές οι δυνατότητες δεν αναπτύσσονται πάντα, διότι ο αστικός εξοπλισμός είναι συνήθως τυποποιημένος, προϊόν βιομηχανικής παραγωγής, διαθέσιμος στο εμπόριο για κάθε περίπτωση, ανεξαρτήτως τοπικών χαρακτηριστικών.

Προφανώς το αίτημα συμβατότητας με το αρχιτεκτονικό και φυσικό, τοπικό περιβάλλον απαιτεί ειδικό και πρωτότυπο σχεδιασμό. Το φωτιστικό και η κρήνη για παράδειγμα καλούνται να διοχετεύουν τα στοιχεία της φύσης, φως και νερό στον δημόσιο χώρο μέσω μορφών που είναι αρκετά διακριτικές ώστε να μην ανταγωνίζονται το περιβάλλον τους και αρκετά διακριτές ώστε με άνεση να γίνεται αντιληπτή η

λειτουργία τους. Ομοίως και τα λοιπά «σκεύη» του δημόσιου χώρου όπως το καθιστικό και το εμπόδιο στάθμευσης πρέπει να εντάσσονται ομαλά στο χώρο τους αλλά ταυτόχρονα να δηλώνουν και τη χρήση τους.

Τα ερωτήματα της ανταπόκρισης στο ιδιότυπο περιβάλλον του παραδοσιακού οικισμού και της συμβολής στην ταυτότητα του τόπου κάνουν πιο απαιτητικό τον σχεδιασμό, αλλά οι απαντήσεις δεν βρίσκονται απαραίτητα σε αντιγραφές αρχιτεκτονικών μορφών που αφθονούν σε αυτά τα περιβάλλοντα. Επιτυχημένες λύσεις μπορεί να δοθούν με συνθέσεις σχήματος, χρώματος και υλικών κατασκευής που απλώς διαλέγονται με τον τόπο ή αναφέρονται σε αυτόν δημιουργικά.

Τα στοιχεία αστικού εξοπλισμού αναβαθμίζουν λειτουργικά και αισθητικά τον δημόσιο χώρο, τον σηματοδοτούν και τονίζουν την ταυτότητά του, αλλά ταυτόχρονα πρέπει να είναι φιλικά στον χρήστη, εργονομικά αλλά και ελκυστικά, κατασκευάσιμα με ανεκτό κόστος, ανθεκτικά στη χρήση και τις καιρικές συνθήκες, σταθερά και βιώσιμα με το ελάχιστο οικολογικό αποτύπωμα.

Ποια είναι η πανοπλία του Αλεξάνδρου;

Οι οικισμοί του Αλέξανδρου Λευκάδας κηρύχθηκαν ως παραδοσιακοί με το ΦΕΚ 611/Δ/28-09-2020 μετά από πολυετείς, επίμονες προσπάθειες κατοίκων του. Η σημερινή θεσμική θωράκιση των περιβαλλοντικών ποιοτήτων του έχει ρίζες σε μια διάθεση προάσπισης αρετών του εγκαταλελειμμένου οικισμού, η οποία καλλιεργήθηκε μαζί με την διστακτική επανακατοίκησή του κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Σήμερα η επιθυμία διατήρησης της κλίμακας, των υλικών και του παραδοσιακού αρχιτεκτονικού ύφους γίνεται φανερή στην προσεκτική αποκατάσταση ορισμένων παλιών σπιτιών, που πλέον μαζί με τα ερείπια και την πλούσια χλωρίδα δημιουργούν ένα γοητευτικό τοπίο. Έτσι μια συμπεριφορά σεβασμού προς το ιστορικό, κτισμένο περιβάλλον *σημαίνεται* μέσω των νεότερων αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων. Ωστόσο αποτελεί ερώτημα αν αυτή η σηματοδότηση λειτουργεί παραδειγματικά και αν συμβάλει σε ένα ήθος προστασίας των περιβαλλοντικών αρετών του τόπου δημιουργώντας μια ευρύτερη κουλτούρα σεβασμού. Άραγε τα δείγματα αποκατάστασης των παλιών οικιών συνιστούν κάποιου είδους κάλεσμα και προς τους υπόλοιπους ιδιοκτήτες ή και προς νέους υποψήφιους ιδιοκτήτες για μια συμπεριφορά προσαρμοσμένη στους ήπιους και βιώσιμους περιβαλλοντικούς ρυθμούς του τόπου;

ΑΝΟΙΚΤΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΙΔΕΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΣΗΜΑΝΣΗΣ & ΑΣΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

Η αμφιβολία στην απάντηση του ερωτήματος αφήνει ένα κενό, το οποίο η θεσμική θωράκιση δεν καλύπτει από μόνη της. Το νέο θεσμικό πλαίσιο θα παίζει το ρόλο του, όμως για τη *σήμανση* των αξιών του τόπου και της προστασίας τους μπορούν να γίνουν περισσότερα από την διακριτική παρουσία της αρχιτεκτονικής των αποκατεστημένων με ευαισθησία σπιτιών.

Αυτή είναι η αποστολή του σχεδιασμού για τον οποίο καλεί ο διαγωνισμός.

Από τα ζητούμενα στοιχεία σήμανσης και εξοπλισμού, αναμένεται η συμπλήρωση της «πανοπτίας» του Αλεξάνδρου. Από τα σήματα, σύμβολα και χρηστικά αντικείμενα που θα προταθούν, προσδοκάται ο σχηματισμός των μηνυμάτων προς ιδιοκτήτες, κατοίκους, φιλοξενούμενους και περαστικούς επισκέπτες για τις περιβαλλοντικές αξίες του τόπου και για τους κανόνες που ισχύουν, για τα πλεονεκτήματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, για την βιώσιμη σχέση με το φυσικό περιβάλλον, αλλά και για τους νέους όρους δόμησης.

Ποια σήμανση ζητείται και ποιος εξοπλισμός;

Από τους συμμετέχοντες στον διαγωνισμό ζητείται ο σχεδιασμός σημάτων και στοιχείων αστικού εξοπλισμού με δημιουργικό πνεύμα και σε συνέπεια με τις αρχές που τέθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια/ερωτήματα. Οι διαγωνιζόμενοι θα πρέπει να δώσουν τις δικές τους, πρωτότυπες λύσεις στους παραπάνω προβληματισμούς λαμβάνοντας υπόψη τις ανησυχίες και τις απαιτήσεις που διατυπώνονται.

Για τη σήμανση οι διαγωνιζόμενοι θα σχεδιάσουν στοιχεία που θα εγκατασταθούν στους δημόσιους χώρους των οικισμών Αλεξάνδρου και Κολυβάτων σε δυο μεγέθη, α) *μεγάλα στοιχεία* στις πλατείες που θα ενημερώνουν για την ιστορία και το παρόν των οικισμών, για τη σημασία τους ως αρχιτεκτονικό και περιβαλλοντικό κεφάλαιο του νησιού καθώς και για τους κανόνες συμπεριφοράς σε αυτούς, τους όρους δόμησης κλπ. και β) *μικρά στοιχεία* για τη σήμανση κτιρίων και μνημείων εντός των οικισμών, αλλά και εκτός αυτών οδοδείκτες σε σημεία του επαρχιακού οδικού δικτύου και των πεζοπορικών διαδρομών, σε μονοπάτια που αναβιώνουν στο νησί ως φυσιολατρικές και πολιτιστικές διαδρομές.

Για τους υπαίθριους κοινόχρηστους χώρους των οικισμών οι διαγωνιζόμενοι θα προτείνουν στοιχεία αστικού εξοπλισμού που θα υπηρετούν την κίνηση και στάση πεζών και οχημάτων, θα χαρακτηρίζουν τους δημόσιους χώρους και κατά κάποιο τρόπο θα σηματοδοτούν τους οικισμούς.

Συγκεκριμένα οι διαγωνιζόμενοι θα σχεδιάσουν τα στοιχεία,

A1, A2 (A2.1, A2.2, A2.3), B1, B2, B3, B4

όπως περιγράφονται στη συνέχεια.

A1. Μεγάλο στοιχείο πληροφόρησης.

Ζητείται στοιχείο που μπορεί να φέρει γραπτό μήνυμα και απεικονίσεις πληροφόρησης για τον τόπο πχ πινακίδα μίας ή περισσότερων επιφανειών ανάγνωσης.

Σε κάθε περίπτωση θα περιέχει επιφάνεια 0,50 μ² έως 1,00 μ² για την ανάρτηση γραπτών πληροφοριών με θέμα τον οικισμό, την σημασία της προστασίας του και τους βασικούς όρους δόμησης που ισχύουν σύμφωνα με το νέο διάταγμα. Στο στοιχείο θα εντάσσεται επίσης η βάση του για μόνιμη τοποθέτηση στον δημόσιο χώρο εγκατάστασης.

Το μεγάλο στοιχείο θα κατασκευαστεί σε δυο αντίγραφα που προορίζονται να τοποθετηθούν στις πλατείες του Αλεξάνδρου και των Κολυβάτων αντίστοιχα.

Το συνολικό μέγεθος και η μορφή εκάστου στοιχείου πρέπει να του επιτρέπει ομαλή ένταξη στο περιβάλλον των πλατειών και προσαρμογές για να υποδεχθεί τις ειδικές πληροφορίες εκάστου τύπου εγκατάστασης

Οι διαγωνιζόμενοι δεν είναι υποχρεωμένοι να προτείνουν το ακριβές περιεχόμενο του μηνύματος του μεγάλου στοιχείου, αλλά ενθαρρύνονται να σχεδιάσουν:

- το βασικό λογότυπο του οικισμού, που θα τοποθετηθεί σε εξέχουσα θέση του μεγάλου στοιχείου καθώς και σε όλα τα λοιπά στοιχεία σήμανσης.

- ενδεικτικά κείμενα, σχήματα, και σύμβολα που θα συγκροτούν το μήνυμα του γραπτού περιεχομένου του μεγάλου στοιχείου.

A2. Μικρό στοιχείο σήμανσης σε τρεις παραλλαγές:

Ζητείται στοιχείο μικρού μεγέθους που μπορεί να φέρει το λογότυπο /σήμα του οικισμού και σύντομο γραπτό μήνυμα, πχ πινακίδα μίας ή περισσότερων επιφανειών ανάγνωσης.

Σε κάθε περίπτωση η ενδεχόμενη επιφάνεια ανάρτησης μηνύματος δεν θα ξεπερνά τα 0,04 μ² (πχ 0,2Χ0,2μ).

Στο σχεδιασμό του μικρού στοιχείου θα περιλαμβάνεται επίσης το σύστημα μόνιμης τοποθέτησης -- στύλος, βάση, ανάρτηση, ή άλλο κατά την κρίση του διαγωνιζόμενου-- για μόνιμη τοποθέτηση στον δημόσιο χώρο εγκατάστασης.

Το μικρό στοιχείο θα πρέπει να είναι απλό και ευανάγνωστο από μακριά ώστε να μπορεί να τοποθετείται είτε κατά μήκος οδικών διαδρομών, είτε σε θέσεις εντός των οικισμών που έχουν ιδιαίτερη ανάγκη σηματοδότησης.

Το μικρό στοιχείο πρέπει να είναι χαρακτηριστικό για τον οικισμό και ευδιάκριτο ώστε να λειτουργεί ως σύμβολο το οποίο θα φέρει επιπλέον μια βασική πληροφορία ανάλογα με τη χρήση του, όπως θα οριστεί στην σχετική παραλλαγή –βλ παρακάτω.

Το συνολικό μέγεθος του στοιχείου πρέπει να είναι αρκετά μικρό ώστε να του επιτρέπει ομαλή ένταξη στο περιβάλλον των οδών εγκατάστασης, ως οιονεί οδική σήμανση, με τρόπο που να μην προκαλεί προβλήματα στην υπάρχουσα εγκεκριμένη οδική σήμανση, συγχύσεις σε οδηγούς και πεζούς και προβλήματα ασφαλείας στις μετακινήσεις. Το στοιχείο πρέπει να σέβεται τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας και την σχετική νομοθεσία για τις πινακίδες σήμανσης και αστικού εξοπλισμού.

Οι διαγωνιζόμενοι ενθαρρύνονται να σχεδιάσουν:

- το βασικό λογότυπο του οικισμού, που θα αποτελεί το κεντρικό θέμα του μικρού στοιχείου.
- άλλο γραπτό περιεχόμενο που μαζί με το σχήμα, το χρώμα κλπ θα συγκροτούν το εκάστοτε μήνυμα.

Το μικρό στοιχείο θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως βάση για τρία --ή και περισσότερα στο μέλλον-- διαφορετικά μηνύματα, που θα αναπτύσσονται με πρόσθεση ή αφαίρεση ή με άλλο τρόπο κατά την κρίση του διαγωνιζόμενου. Με άλλα λόγια οι διαγωνιζόμενοι καλούνται να σχεδιάσουν τρία διαφορετικά στοιχεία ως παραλλαγές σε ένα βασικό θέμα. Τα τρία ζητούμενα στοιχεία είναι:

A2.1 Στοιχείο σήμανσης αξιόλογου κτιρίου ή μνημείου. Σήμανση θέσης ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής σημασίας με παραλλαγή στο βασικό θέμα του μικρού στοιχείου. Θα περιέχει ή θα προβλέπει θέση σύντομης επιγραφής.

A2.2. Στοιχείο σήμανσης φυσιολατρικής διαδρομής μονοπατιού. Σήμανση μονοπατιού κατά μήκος φυσιολατρικής ή πολιτιστικής διαδρομής με παραλλαγή πάνω στο βασικό θέμα του μικρού στοιχείου. Μπορεί να περιέχει θέση σύντομης επιγραφής, βέλος ή άλλο στοιχείο δείκτη κατεύθυνσης.

A2.3. Στοιχείο σήμανσης διαδρομής του επαρχιακού οδικού δικτύου. Σήμανσης της διαδρομής προς τον Αλέξανδρο στο εθνικό και επαρχιακό δίκτυο του νησιού με παραλλαγή πάνω στο βασικό θέμα του μικρού στοιχείου.

B1. Φωτιστικό

Σχεδιασμός φωτιστικού στοιχείου για τον ηλεκτροφωτισμό των υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων των οικισμών. Το φωτιστικό μπορεί να σχεδιαστεί ώστε να προσαρμόζεται σε στύλο, σε τοίχο ή και απευθείας στο δάπεδο. Στο σχεδιασμό πρέπει να προβλεφθούν τα βασικά τεχνικά στοιχεία καθώς η θέση του φρεατίου τροφοδοσίας η οποία θεωρείται ότι θα είναι υπόγεια.

B2. Κρήνη

Οι διαγωνιζόμενοι θα σχεδιάσουν μικρή κρήνη για τις πλατείες των οικισμών. Η κρήνη θα πρέπει να παρέχει δωρεάν πόσιμο νερό, σε ροή όχι συνεχή και ελεύθερη αλλά ελεγχόμενη από τον χρήστη για την εξασφάλιση οικονομίας. Η παροχή νερού θεωρείται υπόγεια αλλά ο σχεδιασμός πρέπει να προβλέψει διάταξη για αποχέτευση.

Το μέγεθος της κρήνης πρέπει να επιτρέπει ομαλή ένταξη στον δημόσιο χώρο. Η κρήνη θεωρείται ότι μπορεί να αντικαταστήσει τις υπάρχουσες δημόσιες βρύσες τις πλατείες Αλεξάνδρου και Κολυβάτων.

B3. Καθιστικό

Οι διαγωνιζόμενοι θα σχεδιάσουν απλό καθιστικό στοιχείο γενικής χρήσης. Το μέγεθος του καθιστικού θα πρέπει να του επιτρέπει ομαλή ένταξη στους κοινόχρηστους χώρους των οικισμών, στις πλατείες, ή και κατά μήκος διαδρομών. Μπορεί να είναι μικρό στοιχείο με δυνατότητα επανάληψης.

B4. Εμπόδιο στάθμευσης

Οι διαγωνιζόμενοι καλούνται να σχεδιάσουν στοιχεία για την προστασία από τα οχήματα των κοινόχρηστων υπαίθριων χώρων που αφιερώνονται στη στάση και κίνηση πεζών. Η κυκλοφορία οχημάτων στους οικισμούς είναι γενικά ελεύθερη αλλά ο αστικός σχεδιασμός μπορεί στο μέλλον να απαιτήσει περιοχές αποκλεισμού πρόσβασης των οχημάτων. Σε κάθε περίπτωση οι πλατείες πρέπει να προστατευτούν από την ανεξέλεγκτη στάθμευση.

Το στοιχείο που θα σχεδιάσουν οι διαγωνιζόμενοι μπορεί να είναι τύπου χαμηλού στύλου –τα λεγόμενα κολωνάκια/bollards-- ή άλλης μορφής κατά την κρίση τους. Το στοιχείο θα σχεδιαστεί για μόνιμη εγκατάσταση στο δάπεδο και δεν θα είναι ανακλητό.

Πού θα τοποθετηθούν τα ζητούμενα στοιχεία σήμανσης και εξοπλισμού;

Οι προτάσεις σχεδιασμού στοιχείων σήμανσης και αστικού εξοπλισμού δεν θα αφορούν συγκεκριμένες θέσεις των οικισμών ή του οδικού δικτύου και των διαδρομών. Οι διαγωνιζόμενοι θα εργαστούν για αντικείμενα γενικής χρήσης σε περιβάλλον παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και ιδιαίτερου φυσικού κάλλους που προστατεύεται.

Στους διαγωνιζόμενους παρέχεται εποπτικό υλικό ώστε να αποκτήσουν γνώση του χώρου. Βεβαίως οι διαγωνιζόμενοι ενθαρρύνονται να επισκεφθούν τον τόπο ώστε να αποκτήσουν βιωματική σχέση με το περιβάλλον.

Οι διαγωνιζόμενοι πρέπει να λάβουν υπόψη τους την ύπαρξη πλούσιας βλάστησης που μερικές φορές κατακλύζει τα ερείπια των παλαιών οικιών.

Για την εγκατάσταση των στοιχείων αστικού εξοπλισμού οι διαγωνιζόμενοι πρέπει να λάβουν υπόψη τους ότι τα υφιστάμενα δάπεδα των υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων είναι πλακόστρωτα με φυσικούς λίθους. Μεγάλο τμήμα του οδικού δικτύου εντός των οικισμών είναι χωμάτινο.

Τα στοιχεία που θα σχεδιαστούν θα πρέπει να είναι κατάλληλα για τοποθέτηση σε πολλές και διαφορετικές θέσεις του δημόσιου χώρου. Ωστόσο οι διαγωνιζόμενοι αν θέλουν μπορούν να επιλέξουν συγκεκριμένες θέσεις για την παραδειγματική τοποθέτηση των στοιχείων τους. Η ενδεχόμενη απόφαση των διαγωνιζόμενων για τοποθέτηση των στοιχείων στον φυσικό χώρο των οικισμών δεν θα επηρεάσει τα κριτήρια επιλογής της Κριτικής Επιτροπής και δεν θα ληφθεί υπόψη κατά τη διαδικασία κρίσης. Σκοπός του διαγωνισμού είναι η δημιουργία υποδειγματικών σχεδίων που θα δοθούν στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για εφαρμογή. Από τους διοργανωτές / αγωνοθέτες θα επιδιωχθεί η κατασκευή ορισμένων στοιχείων και η τοποθέτησή τους στον χώρο, σε θέσεις που θα επιλεγούν σε συνεργασία με τους μελετητές και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Ο διαγωνισμός αφορά τους κοινόχρηστους υπαίθριους χώρους του Αλεξάνδρου Λευκάδας ωστόσο πρόθεση του αγωνοθέτη είναι ο γενικός προβληματισμός για παρόμοια περιβάλλοντα στην Ελλάδα και αλλού στον κόσμο. Με αυτή την έννοια ο διαγωνισμός είναι πιλοτικός και επιδιώκεται να ανακινήσει τον προβληματισμό για τις παρεμβάσεις σε παρόμοια τοπία.

ΑΝΟΙΚΤΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΙΔΕΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΣΗΜΑΝΣΗΣ & ΑΣΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

Για τον Σύλλογο Φίλων Αλεξάνδρου «Φηγός»

Για την Cities in Balance

Νίκος Κονδυλάτος

Ανδρέας Λαμπρόπουλος